

M O S T - P U N T E - H Í D

Horvát összeállításunk elé

Horvátország a borzalmas délszláv háború képeivel jelent meg újra előttünk. És mintha alig ismert föld volna, a tudósítások, a beszámolók hemzsegték a pontatlanságoktól, különösen a történelmi háttér megfestésében lehetett némelykor bántó tudatlanságot találni. Persze visszakérdezhetik: honnan szerezhettek volna ismereteket az újságíró, amikor hiányoznak a kézikönyvek, nincs történelmi összefoglaló a horvát nép történetéről, az irodalmi antológiákban és összefoglaló áttekintésekben az egységesre festett „jugoszláv” tablón gyakran alig lehetett kivenni a horvát színeket.

Pedig nyolc évszázad társországi együttélése mindenképpen olyan tény, amely múltunk – közös múltunk – eltagadhatatlan része. Mi itt, a Dráva északi oldalán hajlamosak vagyunk megfélekedni arról, hogy a történelmi királyságot egészen pontosan Magyar–Horvát Királyságnak helyes neveznünk. A horvát szemléletben pedig mintha túlságosan meghatározó volna az illírismus korának negatív magyarságképe, annak a nemzeti mitológiának a következménye, amely az egységes délszláv nemzet vízióját állította szembe a közös királyság korabeli valóságával. Mintha nem tudnánk szabadulni az 1848-as konfliktus tragikus panorámájától. Ami részben érthető, hiszen ennek az összeütközésnek a lenyomata – a tankönyvek, a néptanítók, írók és költők nyomán – mélyen belevésődött a történelmi emlékezetbe; de nem így volt-e osztrák–magyar vagy osztrák–horvát viszonylatban?, s nem hiszem, hogy ma Ausztriában egy magyarnak vagy egy horvátnak Zrínyi és Frangepán jutna elsőül eszébe.

Turistáink tízezerrel – ha nem százezerrel – jártak az elmúlt évtizedekben a horvát tengerparton, s többségüknek fogalma sem volt arról, hogy milyen, világirodalmi mércével mérve sem jelentéktelen, nagyszerű irodalom virágzott e tájakon, horvát nyelven a reneszánsz és a barokk korban. A horvát irodalomban elkalandozó olvasó könnyen jut olyan sommázó megfogalmazáshoz, amelyet a magyarról szoktunk mondani: kis nép – nagy irodalom. Olyan életműveket hívhatunk ehhez tanulságnak, mint a két nagy raguzaiét, a XVI. századból a vígjátékíró Marin Držićét, a XVII. századból a barokk jeles összegzőjének, Ivan Gundulićnak epikus költeményeit, vagy nagyot ugorva az időben, századunk elejéről Antun Gustav Matošét, aki új utat szabott a horvát költészetnek, nem utolsósorban pedig azét a Miroslav Krležáét, akit nálunk is jól ismernek, és akinek előkelő hely jut Közép-Európa irodalmi panteonjában is.

Sok az adósságunk a horvát szellemi élettel szemben. Feledésbe merült sokszázados gazdag kapcsolatainknak számos részlete, az évtizedekkel ezelőtti kutatómunkának alig vannak folytatói. A magyarországi történelmi-irodalomtörténelmi kutatásokban az utóbbi évtizedekben majdnem teljesen fehér foltta vált Horvátország. Ha elgondolom, Lengyelországban sorra jelentek meg az elmúlt években a Litvániával, a litván–lengyel kapcsolatokkal, a litván kultúrával foglalkozó művek, rövidebb-hosszabb tanulmányok, pedig a Lengyel–Litván Nemesi Köztársaság jóval rövidebb ideig tartó együttélést jelentett.

Hogy mennyi rokonság, hasonlóság van irodalmaink között, arról a régebbi és újabb korok műveit tallózva egykönnyen meggyőződhetünk. Megtaláljuk például azt az önostorozó, fájdalmas hangot, amely a tragikus nemzeti önszemléletet fejezi ki, *Kivándorló* című versében írja Matos: „A perc is átkozott legyen, / hogy horvátnak születtem”.

Amikor a válogatást készítettük, tudtuk jól, adósságaink törlesztéséhez szerény hozzájárulás csupán ez az összeállítás. Figyelemfölvívónak szánjuk ezért, kezdeményezésnek, melynek – reményeink szerint – lesz folytatása. Ne feledjük el, annak idején, ötven-hatvan esztendeje, a magyar szellemi életnek olyan jeles képviselői figyeltek föl Krležára, mint Németh László és Fejtő Ferenc.

A nálunk használatban lévő 6. osztályos történelemtankönyv a magyar-horvát dinasztikus kapcsolatok kezdetét úgy kommentálja, hogy Szent László, majd Könyves Kálmán *meghódította* Horvátországot. Lehet, hogy Horvátországban van olyan tankönyv vagy magyarázat, amely ezzel kapcsolatban a magyar *elnyomás* kezdetéről beszél. A nemzeti mitológiák ködfüggönyén átnézve tudjuk, hogy visszavetített, egyszerűsítő magyarázatokról van szó. Volt olyan mítosz is, amely Könyves Kálmán horvát királlyá koronázását szövetséggént interpretálja (hiszen a tizenkét horvát nemzetség megválasztotta királynak). A mítoszokban mindig van némi igazság, s talán századunk végén megengedhetjük magunknak, hogy válasszunk közülük. Úgy gondolom, a ma horvátjának és magyarjának az egyezségről, a szövetségről szóló mítoszt kell választania, és természetesen nem mások ellenében, hanem a közös Közép-Európáért. Ha pedig valaki hódítani kíván, akkor hódítson magának a szomszéd kultúrájából, a maga gazdagítására.

Kiss Gy. Csaba

